

Kasvaminen pieneksi

Mitä se merkitsee? Merkitseekö se kuihtumista ja tuhoa? Voiko pieneksi kasvaa? Käsite on ristiriitainen. Pieneksi jääminen, onko se kaiken loppu? Voiko pieni olla kaunista? Onko pieneksi kasvaminen kasvuideologian hylkäämistä? Kasvun sanotaan olevan hyvinvoinnin elinehto. Kasvun ajatellaan olevan myös onnellisuuden tae ja edellytys. Pieneksi kasvu, on se sittenkin kasvua?

Tiedemiehet sanovat talouskasvun parantavan elämänlaatua, vähentävän köyhyyttä, alentavan työttömyyttä, lisäävän ympäristönsuojelun resursseja ja olevan julkisen talouden kestävyys edellytys. Nyt puhutaan talouskasvun vastavoimana talouslaskusta (degrowth) tai leppoistamisesta (downshifting). Talouslaskun kannattajat uskovat kestäväen kehityksen mahdollisuuteen ilman talouskasvua. Leppoistuksen kannattajat uskovat työn teon vähentämisen ja kulutuksen leikkausten parantavan ihmisten elämänlaatua. Nyt olisi valittava tie, tehtävä tiekartta Pietarsaaren kehittämiseksi. Onko tiekartan osoitteena brutaalisti vain kasvu, vai olisiko se Pietarsaaren tapauksessa pieneksi kasvu. Mitä pieneksi kasvu tarkoittaisi? Suuret trendit mylläävät lähes kaaosmaisesti ajatusmaailmaamme. Kaikki – melkein kaikki – tuntuvat uskovan robottiautoihin, monet uskovat korkeaan rakentamiseen, joku uskoo lentäviin autoihin – aivan tosissaan. Hyvin paljon tehdään pyöräilyn eteen. Meidän kaupungeistamme uskottaisiin voitavan tehdä Kööpenhamina tai Amsterdam. Kaiken lisäksi talousteoreetikot uskovat asuntotuotannon lisäämisen alentavan asuntojen hintoja. Ja vielä uskotaan kaupungin tiivistämisen lisäävän kansainvälistä kilpailukykyä. Nämä asiat tulevat vastaan ikään kuin totuuksina. Jatkuvasti. Toimittajat niitä lanseeraavat ja poliitikot niitä lanseeraavat. Niitä lanseeraavat myös tutkijat. Suunnittelijat ovat hieman ihmeissään. Olisiko tuohon uskomista? Onko näissä visioissa aineksia joita meidän tulisi käsitellä, kun mietimme Pietarsaaren tulevaisuutta? Viisaat ovat sanoneet vastuun olevan vastausten antamista. Kansalaisten oikeutena on odottaa vastauksia. Ketkä antavat vastauksia? Mitkä ovat kysymykset?

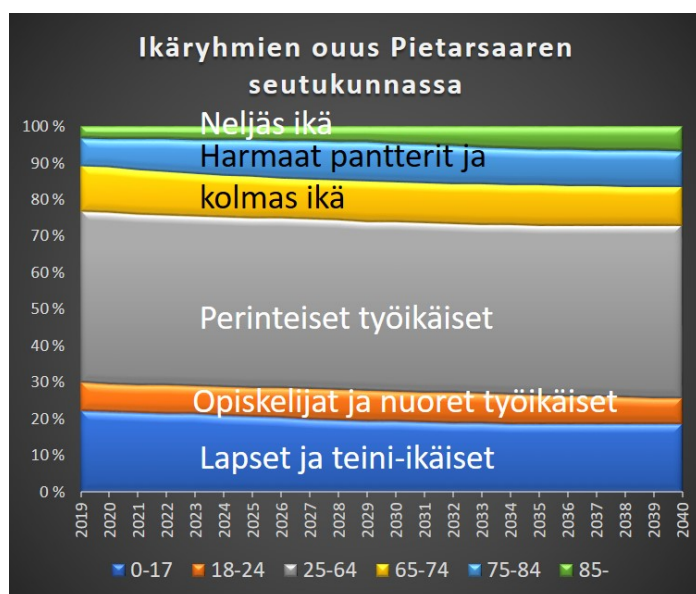
Kysymys kuuluu: Missä järjestyksessä nyt edetään? No, edetään tajunnanvirran mukaan. Ehkä ei ole parempaa järjestystä kuin tajunnanvirta. Maailmassa on tapahtunut riittävästi asioita joiden perusteella voisi luoda oikeata tajunnanvirtaa. Historia voisi olla hyvä reseptikirja. Ruoanlaitossa resepti kertoo tarkasti oikean työjärjestyksen. Onnistuneet raaka-aineet ja hyväksi tunnettu tekotapa takaavat makunautinnon. Ruoanlaitossa ei yleensä harjoiteta vuorovaikutusta. Kokki on pääsuunnittelija ja hän tekee muilta kyselemättä. Hän luo. Syöjät sitten nauttivat, makuhermot ja näköhermot välittävät ja tunnistavat syöjän onnea. Isoäidin reseptiä ei kuitenkaan saa muuttaa. Ei vähääkään. Onko kaupunki niin kuin ruoka? Onko kaupunkimme maistuttava aina samalta? Isoäidin reseptiltä. Muuttumattomalta.

Nyt olemme sen edessä, että kaupunkien rakentamiseen ja niissä elämiseen on tullut uusia raaka-aineita. Kaupunkia luodaan jatkuvasti. Kaupungin tekeminen on prosessi. Kokkeja on ollut usean vuosisadan ajalta. Kaikki on äärimmäisen hidasta. Niin on sen nautiskelukin. Nautiskellaan yhdessä ja yhä enemmän yksin. Nyt yhtäkkiä olemme tilanteessa, jolloin kehittämisessä nähdään käännepesteitä. Pata porisee, mutta sinne heitetään äkkiä ja arvaamatta uusia aineksia. Jotkut sanovat meidän olevan viimeisen hetken edessä. Jos emme nyt muuta reseptiä, olemme tuhon omia! Näin pyrkivät sanomaan – ns. viisaat.

Antaako väestöpohja mahdollisuuksia pieneksi kasvulle?

Kaupunkien menestystä mitataan tuotannolla ja väestöpohjan kasvulla. Tuotanto on pääasiassa yritystoimintaa. Nykyään yritysjohtajilta vaaditaan ajankohtajuutta. Olisi oltava kymmenen vuotta edellä aikaansa. Mielenkiintoista. Yrityksillä ei juurikaan ole näin pitkiä tulevaisuuden visioita. Enemmänkin uskotaan 1-2 vuoden strategioihin. Useimmiten mennään kvartaalien tahdissa. Yhdyskuntasuunnittelu puolestaan ennustaa yhden sukupolven päähän. Ennusteet ovat enemmänkin menneet pieleen kuin että ne olisivat menneet nappiin. Miten on käynyt Pietarsaareissa? Vanhoissa ennusteissa on uskottu lievän kasvun tulevaisuuteen. Uusimmat tilastokeskuksen ennusteet eivät siihen usko. Viimeisin ennuste arvioi Pietarsaaren vuoden 2040 asukaslukuksi hieman päälle 17000 asukasta kun nykyinen asukasluku on 19000. Minä tarkastelin mieluummin koko seutukuntaa. Onhan yleiskaavan ensimmäisenä periaatteena halu

toimia yhdessä seudun kanssa: ”Me, Pietarsaaren kaupungin asukkaat haluamme olla vaikuttamassa kaupunkimme asemaan elinvoimaisen alueen keskuksena. Uskomme Pietarsaaren vahvuuteen seudullaan ja uskomme elinvoimaiseen seutuun, jonka aktiivinen jäsen kaupunki on”. Seutukunnan asukasluku on nyt 49000 asukasta ja ennuste kertoo vuoden 2040 asukaslukuksi 46000 henkeä. Väestön ikääntymisestä puhutaan paljon. Lapsia ja teini-ikäisiä, 17 ikävuoteen saakka on seutukunnassa nyt 22 % väestöstä. Vuonna 2040 heidän osuutensa olisi 19 %. Opiskelevan ja työikäisen väestön, 18-65 vuotiaiden osuus, on nyt 55 % ja vuonna 2040 se olisi ennusteiden mukaan 54 %. Tuo kaikki näyttää hyvältä – antaa tulevaisuudenuskoa. 65-74 vuotiaat ovat potentiaalinen ikäryhmä tulevaisuuden työvoimaa ajatellessa. Heissä on merkittävä työelämän jatkamisesta kiinnostunut ikäryhmä. Heidän osuutensa seutukunnan väestöstä on nyt 12 % ja vuonna 2040 heitä ennustetaan olevan 11 %. Yli 75-vuotiaiden määrässä kasvua olisi nykyisestä 11 prosentista 16 prosenttiin. Pietarsaaren seutukunnan tilanne näyttää valtakunnallisilla mittatikuilla mitattuna erinomaiselta. Kasvulle pieneksi on täydet edellytykset. Tampereen yliopiston ja muiden tutkijoiden raportissa kaupungistumisesta Pietarsaaren seutu on otettu esiin yhtenä harvoista menestyjistä.



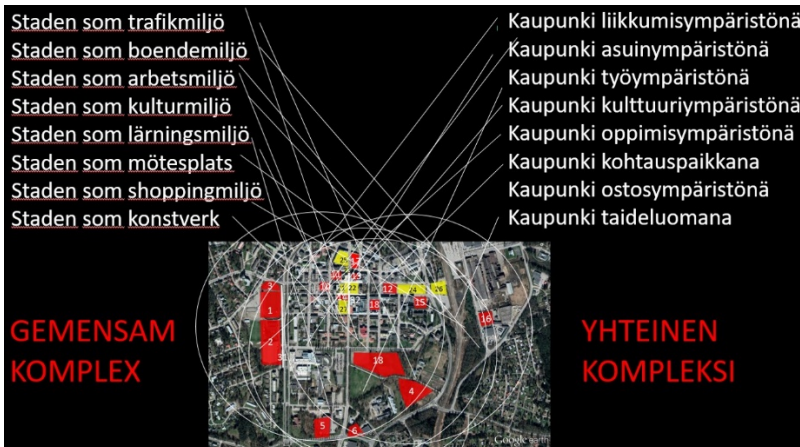
Pietarsaaren seutu on väestönkehitykseltään menestystarina. Muutokset ovat hallinnassa. 65-85 -ikäiset tarjoavat merkittävän voimavaran työhön ja vapaa-aikaan. Yhteiskuntamme muutoksessa harmaat pantterit ja neljännen iän ihmiset ovat avainasemassa.

Menneestä selvittiin hyvin, entä nyt?

Joskus menneinä vuosina meitä pommittivat maaltamuutto, lähiörakentaminen ja auto. Tuosta pommituksesta selvittiin kunnialla. Sen ajan mittapuiden mukaan. Nyt mittapuut ovat muuttuneet. Jotkut sanovat silloin tehtyä ympäristörakentamiseksi. Väittävät kaupunkien hajooneen liiaksi. Pietarsaari on kaupunkien tiiveysvertailussa hyvässä asemassa. Asukastiheys on yli 200 asukasta neliökilometrillä. Luku on Suomen kunnista sijalla 15.

Mitä sitten kasvu pieneksi voi tarkoittaa käytännössä Pietarsaaren tapauksessa? On varmaa, että se liittyy ajan ilmiöihin. Niihin on vastattava tietoisena muutoksista. Muutokset vaikuttavat moniin asioihin, asumiseen, työntekoon, liikkumiseen, vapaa-ajan viettoon, opiskeluun, siis elämään ja hyvinvointiin. Ne vaikuttavat lastemme tulevaisuuteen. Muutoksiin liittyy epävarmuus. Emme tiedä mitkä muutoksista toteutuvat. Emmekä tiedä millä voimalla ne toteutuvat. Emme myöskään halua uskoa kriisin todennäköisyyteen. Emme halua ajatella ikäviä asioita. Puhumme mieluummin vain hyvästä tulevaisuudesta. Pahan ilman linnut kauhistuttavat meitä. Historian taivas on niitä täynnä. Masennummeko heti alkuunsa? Emme tee niin! Vaarat on tunnettava. Vain tuntemalla vaarat voimme niitä välttää ja niihin

valmistautua. Pietarsaaren keskustan kehittämiseen liittyvä suunnittelu on valmistautumista kohtaamaan tuntematon tulevaisuus.



Muutospaineet monipuolistuvat

Muutospaineiden pommitus on tullut monimuotoisemmaksi. Siihen sisältyy sosiaalinen muutos. Väestö ikääntyy ja yksinäistyy. Väki vähenee. Monet kulttuurit porisevat samassa padassa. Keitto ei tahdo kypsyä. Nytkö emme tee virheitä? Teemme niitä tukuittain. Niitä tekevät kaikki yhteiskunnan vaikuttavat lobbyt: poliitikot, byrokraatit ja bisneksentekijät. Taide ja tiede ovat epäröivinä taustavoimina. Kansa tarkkailee median ja somen luomasta tirkistysreiästä. Näkymätön käsi liikuttaa tuntemattomia voimia. Tulevaisuudentutkijat sanovat, että digitalisaatio, etätyö, netissä muodostuvat organisaatiot, uudet oppimisjärjestelmät, jakamistalous, yhteiskuntapelit, 3D tulostus ja robotiikka - itseajavine autoineen, pelastavat meidät kaikelta. Uskotko tuohon pelastussanomaan? Ehkä siinä on liian vähän ihmistä, yhteisöllisyyttä? Ilmastonmuutos on yksi tärkeimmistä torjuntatehtävistä. Ilmastonmuutoksen torjunnassa keskeisellä sijalla on kulutus. Kulutuksen muutos on yksistään vahvasti yhteisöllinen tapahtuma. Saadaanko se tapahtumaan rauhanomaisesti ja vapaaehtoisesti? Jos se tapahtuu väkivaltaisesti kriisien kautta, se on pakkoa ja sopeutumista ilman valinnan oikeutta.

Anton Tshehov kirjoitti novellissaan *Kaksintaistelu*: ”Etsiessään totuutta ihmiset kulkevat kaksi askelta eteenpäin ja yhden askelen taaksepäin. Kärsimys, erehdykset ja elämänikävä heittävät heitä taaksepäin, mutta totuudenjano ja sisukas tahto ajavat heitä yhä eteenpäin. Ja kuka tietää? Ehkäpä saavuttavat todellisen totuuden.” Meidän on varauduttava tähän. Eteenpäin kulkiessamme meidän paras voimamme tulee yhteisöllisyydestä. Pietarsaarelaisilla on tässä perinteitä. Kaupungin prosessi ”Hyvä kaupunki paremmaksi” vuodelta 1987 oli esimerkki yhteisöllisyyden voimasta. Viime vuonna Pietarsaaren kaupunginjohtaja Kristina Stenman sanoi nämä ylpeät sanat: ”Jakobstad placerar sig som nia bland de finländska regionstäderna när det gäller dragningskraft. - Jakobstad är som den känns, en liten storstad, det finns mycket här”.

Yhteisöllinen prosessi

Kansalaisyhteiskunnalla on ankaria haasteita. Meidän olisi unelmoitava. Unelmointi ei onnistu ilman kansalaisia, mutta se ei myöskään onnistu ilman ammattikuntien sulauttavaa yhteistyötä. Yhteistyö ei tarkoita informaation vaihtoa. Yhteistyö ei ole myöskään vuorovaikutusta siten että vuorotellen puhutaan. Todellinen vuorovaikutus on roolipeliä, roolinvaihtoa. Reviiriltä ja mukavuusalueelta poistumista ja toiselle siirtymistä. Ja sen hyväksymistä, että jokin ”ulkopuolinen” tunkeutuu sinun itseoikeutetulle tiedon ja taidon alueellesi. Vasta silloin dialektiikka ja debatti tuottavat tuloksia. Tilanne saattaa olla irrationaali. Ammattikuntien rajoja kaadettaessa saattaa syntyä rytinää. Riihessä rytisee. Niin ideariiheissäkin. Mutta tuloksena syntyy luovuuden ituja. Nuo idut voidaan sitten alistaa rationaalisen työstämisen kohteeksi. Roger Wingren piirsi aikanaan kaavion merkitysten, materian ja energian kiertokulusta muutoksessa.

Prosessi tarvitsee tuekseen sosiaalisia verkostoja. Hänen kuvassaan oli kirjoitettu: valtuusto, kaupunginhallitus, lautakunnat, hallintokunnat, asukasyhdistykset, vammaisjärjestöt, eläkeläisjärjestöt, nuoriso, lapset, urheiluseurat, seurakunnat ja muut kuppikunnat. Hän tahtoi sanoa, että materian ja energian kiertokulussa ja muutoksessa eivät ole mukana vain viralliset päätöksentekijät, valtuusto, kaupunginhallitus ja lautakunnat. Mukaan on saatava suuri joukko kansalaisten muodostamia järjestöjä. Mukaan on saatava myös lapset ja vanhukset. Tämä onkin juuri se voimallatus, käytännössä kommunikaatioprosessi joka on valjastettava kasvattamaan Pietarsaarta pieneksi suurkaupungiksi.

Haluamme näyttämölle

Meidän on tehtävä jotain. Meidän on tehtävä se yhdessä. Ei ole kysymys siitä, että me teemme sen mikä meidän pitää tehdä. Kysymys on siitä, että me teemme jotain enemmän. Jos jokainen tekee vain sen joka vastaa hänen koulutustaan tai asemaansa, se ei riitä. Meidän on ylitettävä rajoja. Meidän on astuttava näyttämölle. Meidän on sisäistettävä laadittu käsikirjoitus ja ohjaajan toimet ja vielä toisten näyttelijöiden läsnäolo. Meidän on eläydyttävä vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Olemme näyttämöllä, jossa kaikki on läpinäkyvää. Pystymmekö luomaan tämän näyttämön? Löydämmekö näytelmälle käsikirjoittajat ja ohjaajat? Saavatko he meidät mukaan Pietarsaaren näyttämölle? Katsojakunta on olemassa. Se on kaikki meidän ympärillämme, koko Suomi ja enemmänkin. Nyt olisi löydettävä ainekset käsikirjoitukseen. Niitä etsimme.



Ovatko muutokset uhka vai mahdollisuus?

Meitä on uhkaamassa monenlaisia muutoksia. Jotkut ovat ulkoisia voimia. Jotkut ovat meidän itsemme muutettavissa. Suurin osa niistä voidaan kääntää kielteisestä myönteiseksi. Jakamistalous on meille perinteistä ja se on helppo omaksua. Olemme sitä juuri tekemässä. Monikulttuurisuus on jo opittu myönteisenä arvona. Kulttuurien kohtaaminen ei edellytä omien perinteisten arvojen kadottamista. Ilmastonmuutos on globaali ongelma, jonka torjuntaan me kaikki osallistumme yhdessä. Kasautuminen koskee kielteisenä suurkaupunkeja, pienessä suurkaupungissa voimme kokea sen hyvänä ilmiönä. Ylikorkea rakentaminen ei ole Pietarsaaren uhka. Robotisaation sanotaan uhkaavan työpaikkoja. Uhka ei ole todellinen. Työn muutos on vahva virta. Teollinen työ muuttuu palvelutyöksi ja paljolti vapaa-aikatyöksi. Vapaa-aikatyö tulee olemaan yhteisöllisen tekemisen valtavirtaa. Se voi olla harrastustoimintaa, mutta se voi olla myös organisoitua yhteisöapua ja naapuriapua, auttamista. Se on myös opiskelua ja itsensä kehittämistä. Ikääntyminen ei ole katastrofi. Vanhat ovat yhä nuorempia. Heille ei riitä vanhusosa. Heille

kuuluu osallistumisosa. Urbanisaatio liittyy ikääntymiseen. Kaupunki voi vastata haasteeseen. Palvelujärjestelmän ja liikkumisjärjestelmän uudistuminen parantavat elämisen edellytyksiä. Nämä ovat haasteitamme. Pietarsaareissa ne kaikki voidaan ottaa vastaan iloisina, ilman pelkoa tai ahdistusta.

Palava komposti

Halutaan etsiä uudenlaista prosessia. Tulevaisuuden muutosmaailmaan sopivaa prosessia. Sellaista prosessia jossa kansalaiskeskustelu on keskiössä. Kansalaiskeskustelulla tarkoitan sitä, että kansalaiset keskustelevat – että aihe kiinnostaa. Että media osallistuu monipuolisesti. Että sosiaalinen media pysyy asiassa. En ole nykyisen vuorovaikutusprosessin varaukseton ihailija. Niinpä olen tuota lakisääteistä prosessia moitiskellut yksisuuntaiseksi vuoropuheluksi.

Suunnitelma valmistellaan poliitikoille päätettäväksi. He päättävät, se on itsestään selvää. Päätöksiä ei kuitenkaan tehdä ilman vuoropuhelua kansalaisten kanssa. Kysymys on siitä, miten suunnittelija kykenee osallistumaan kansalaiskeskusteluun. Asukkailta tulee ideoita, hullujakin, mutta usein ”ei minun takapihallani” -painotteisia. Ei ole toimivaa ilmiötä: ”yksi päivä suunnittelijana”. Joskus voi kyllä tulla ”60 sekunnin idea”, mutta sellaista sattuu ani harvoin. Lobbyistit ovat usein yhden asian liikkeitä. Heidänkään ideansa eivät käy sellaisinaan. Suunnittelijan on loppujen lopuksi tehtävä kompositio ja kompromissi. Heitettävä raaka-aineet pataan ja lisättävä mausteet. Sopankeiton on tuotettava enemmistön ja mieluummin kaikkien makuhermot tyydyttävä ratkaisu. Roger Wingren puhui joskus tarpeesta löytää konduktööri, kapellimestari, joka johtaa orkesteria. Taisipa hän myös puhua palavasta kompostista. Sana kompositio tulee latinalaisesta sanasta *compositum*, joka merkitsee lantakasaa, kompostia. Tämän kasan hallinta vaatii siis itse asiassa kompostööriä. Kun sopiva löytyy, hänen avukseen on saatava herkkäsormisia tekijöitä, ihmisiä joille tämä kaupunki tuntuu omalta. Ihmisiä jotka uskovat, toivovat ja rakastavat. Palava komposti odottaa.



Kysyin otsikossa voiko suunnittelulla luoda parempaa kaupunkia. Olen suunnittelija ja uskon siihen. Pääkysymys on ohjelmointi ja kompostin hallinta. Sitten tulevat ihmiset, suunnittelijat. Heidän on koettava luovuuden ”musta tuli”. Heillä on oltava aikaa keskustella ja ymmärtää. Heidän on ymmärrettävä kaupungin mittakaava ja ihmisten mittakaava. Lopuksi heidän on otettava käteensä katukivi ja sijoitettava se oikeaan paikkaan.

Ohjelma

Suunnitelman nimi on Plan för stadsbygget i Jakobstads centrum - kaupunkirakentamisen suunnitelma Pietarsaaren keskustassa. Mitä se voisi tarkoittaa. Koskeeko se kaupunkia laajemmin vai keskitytäänkö erityisesti keskustaan. Lähtökohdat suunnitelmalle ovat tietysti seudullisia. Koko seutu luo edellytykset kaikelle mitä tapahtuu. Väestö ja työpaikat ovat rakenteellisia makrotekijöitä jotka kehystävät tulevaa kehitystä. Kuntatalous mahdollistaa ja rajoittaa. Maakunnalliset ratkaisut odottavat tekijäänsä.

Olen suunnittelija. Minun tarkoitukseni on esittää ehdotus Pietarsaaren kaupunkirakentamisen työohjelmaksi. Olen tarkastellut viimeaikaisia kestävän kaupungin luomista tukevia tutkimuksia ja ohjelmia. Ympäristöministeriöllä on kestävän kaupungin ohjelma. Ohjelma ja sen tekijät uskovat kestävän kehityksen toteutuvan kaikissa kuntien ja kaupunkien toimissa yhteistyön voimin valtion ja muiden toimijoiden kanssa vuorovaikutusta ja kumppanuutta kehittämällä, uusilla käytännöillä, paremmalla johtamisella, uusilla toimintatavoilla, laaja-alaisuudella ja poikkileikkaavuudella. Ympäristöministeriön teemalistalla kirjoitetaan kestävän kasvun ja kestävän hyvinvoinnin kaupungeista. Vähähiiliset kaupungit ja älykkäät kaupungit edustavat kestävää kasvua. Sosiaalisesti kestävät kaupungit ja terveelliset kaupungit edustavat kestävää hyvinvointia. Kaikkia näitä meidän on tavoiteltava. Etsin ministeriön listalta erityisesti kaupunkisuunnitteluun liittyviä. Vähähiilisen kaupungin tavoitteissa mainitaan puurakentaminen. Älykäs kaupunki vaatii kestävää liikennettä, älykästä infraa ja älykästä energiaa. Sosiaalisesti kestävässä kaupungissa olisi pystyttävä torjumaan segregaatiota ja eriarvoisuutta, luomaan yhteisöllisyyttä ja toteuttamaan edullisia asumismuotoja. Terveellinen kaupunki panostaa terveisiin sisä- ja ulkotiloihin, viheralueisiin ja virkistykseen, mukaan luettuna ekosysteemipalvelut ja luontopohjaiset ratkaisut. Esteettömyys on terveellisen kaupungin ominaisuus.



YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2015 kestävän kehityksen päämäärät Agenda 2030 Sustainable Development Goals. Päämääriä sovelletaan nyt ympäristöministeriön johdolla Suomen kaupunkeihin. Pietarsaaren kannattaisi ehkä osallistua kyseiseen prosessiin. Sovelletuista teemoista kohta 11 "Kestävät kaupungit ja yhteisöt" liittyy suoraan meidän aiheeseemme.

Kaupunkien kestävyyttä ja yhteisöjä kuvaavia indikaattoreita on 15 kappaletta. Ne ovat yleisluonteisia. Ne eivät neuvo tekoja, ne tilastoivat nykyisyyttä. Painoarvot ansaitsevat ehkä kritiikkiä. Käsitellään ilman laatua, henkilöautojen määrää, joukkoliikenteen laajuutta, ahtaasti asumista, kodittomuutta, taajama-astetta, asukkaiden osallistamista ja heidän saamaansa informaatiota, indikaattorina ovat vielä rakennetut

kulttuuriympäristöt. Nämä ovat hyviä tietoja suunnittelun pohjaksi, mutta eivät vielä kerro mitä olisi tehtävä.

Mitä siis olisi tehtävä?

Olen tässä esseessä hahmotellut omaa käsitystäni siitä mitä olisi tehtävä, mitä voisi tehdä ja mitä pitää tehdä. Työn kestäessä ja jo ennen sen alkua on luotava toimiva vuorovaikutussysteemi. On saatava ihmiset sitoutumaan ja on saatava heidät uskomaan uudelleen luomisen mahdollisuuteen. Hyvä kaupunki voidaan saada entistä paremmaksi. Se voi onnistua vain yhdessä. Seuraava ohjelma on vain luonnos.

Tilannekartoitus

- On laadittava kuva nykyisestä ja odotetusta asunto-, liike- ja yleisten rakennusten tilatarpeesta taloutta ja väestönmuutosta ennakoiden.
- On tehtävä tilannekartta, jossa esitetään potentiaaliset rakentamisen kehittämiskohteet erityisesti keskusta-alueella.
- On laadittava luonnosmaisia esityksiä kehittämiskohteista toiminnan laadun ja volyymin suhteen sopeutettuina.
- On laadittava kuva nykyisestä liikennetilanteesta eri liikennemuotojen osalta ja ennustettava skenaariot tulevasta - ottaen huomioon ilmassa olevat muutosilmiöt.

Suunnitelma

- On laadittava keskustan kaavallinen kehittämissuunnitelma asemakaavamuutosten pohjaksi.
- On laadittava keskustan liikennesuunnitelma, johon liittyy torialueen ratkaisu kävelyalueineen ja erityisesti pyöräilyä ja uudenlaisia sähköisiä pienkulkuneuvoja koskevat varautumiset.
- On laadittava keskustan ympäristösuunnitelma, johon liittyvät esteettömyys, katuistutukset ja pinnoitteet sekä tulevan kehittämisen "design manual".
- On laadittava hankesuunnitelmat valituista kehittämiskohteista.

Ohjelma on olemassa. Se muuttuu ja kehittyy vielä. Muutokset tehdään yhdessä. Työ voi alkaa.